

Оригінал
10.07.2024,
Голова спеціалізованої
вченої ради
ДФ № 133.069
з.ч.ч., професор
Сергєєнкова О.А.
А -

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.133.069
У Київському столичному університеті
імені Бориса Грінченка
доктору психологічних наук, професору,
завідувачу кафедри психології особистості
та соціальних практик
Факультету психології, соціальної роботи
та спеціальної освіти
Сергєєнковій Оксані Павлівні

РЕЦЕНЗІЯ

Ломачинської Ірини Миколаївни, доктора філософських наук, професора, професора кафедри філософії та релігієзнавства Факультету суспільно-гуманітарних наук Київського столичного університету імені Бориса Грінченка на дисертаційну роботу **Коркоса Ярослава Олександровича «Психосемантика критичності буденної свідомості студентів в епоху постправди»**, подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки

1. Актуальність дисертаційного дослідження.

Актуальність дослідження Ярослава Коркоса зумовлюється викликами сучасної глобалізованої епохи, і тими стресами цифрової реальності, які відчуває людство із-за перевантаження інформацією, у ситуації порушення об'єктивних стандартів істини, що призводить в результаті до зменшення здатності її якісного аналізу та адекватної оцінки. Історичні обставини, за яких об'єктивні факти менше впливають на формування суспільної думки, ніж звернення до емоцій та особистих переконань, отримали назву «епоха постправди». В умовах агресивної війни росії проти України інформаційний простір насичений навмисно або випадково викривленою інформацією, що в ситуації відсутності стандартів істинності створює перепони в її об'єктивній оцінці та потребує критичності буденної свідомості людини. Особливо

вразливою щодо інформаційних загроз цифрової доби стає молодь, переважна більшість якої є студентами ВНЗ, що зумовлює необхідність дослідження психосемантики критичності буденної свідомості студентства в епоху постправди, і визначає актуальність дослідження.

2. Наукова новизна результатів дисертації.

Наукова новизна результатів дослідження полягає у формуванні структурно-змістової моделі критичного мислення з наступними компонентами - знання, уміння/навички та індивідуальні схильності, що відображає протилежність буденній свідомості. Здобувачем апробовано методологічний інструментарій дослідження епохи постправди; створено програму розвитку критичного мислення студентів на основі авторської структурно-змістової моделі та підтверджено її ефективність у покращенні компонентів критичного мислення. Здобувачем окреслено взаємозв'язок між переконаннями постправди й критичним мисленням студентів.

3. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації.

Теоретичне значення результатів дослідження полягає у спробі системного вивчення критичності буденної свідомості. Рецензована дисертаційна робота сприяє поглибленню та розширенню уявлення про змістові складові буденної свідомості у їх взаємозв'язку з критичним мисленням студентів. Робота має практичне значення, адже може використовуватись для розробки фахового психодіагностичного інструментарію. Також результати дослідження можуть бути використані у психопросвітницькій та педагогічній діяльності задля формування знань і вмінь щодо розпізнавання дезінформації та її нейтралізації.

4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукова обґрунтованість результатів зумовлена належним опрацюванням теоретичних джерел і їх глибоким аналізом. Наукові положення, висновки і результати, представлені в дисертації Ярослава Коркоса, є достатньо теоретично обґрунтованими та достовірними. Загальні

висновки дисертації є логічними і переконливими, розкривають зміст поставлених завдань дослідження та відображають результати проведеної роботи. В роботі представлено впровадження результатів дисертації в освітній процес Київського столичного університету імені Бориса Грінченка. Текст дисертації є коректним, має належну логіку викладу та обґрунтування запропонованих положень.

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності забезпечено послідовністю викладу матеріалу, його доцільним відбором. Для вирішення поставлених завдань у роботі застосовано методи теоретичного, емпіричного та математико-статистичного дослідження. Теоретичні методи (аналіз, синтез, узагальнення, порівняння та класифікація) використовувалися задля систематизації та науково-теоретичного обґрунтування зібраних даних. Для емпіричного дослідження використовувались методика асоціативного експерименту, анкетування. Здобувачем зазначено, що переважна частина емпіричного дослідження роботи виконувалась на базі Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, вибірка дослідження охоплює 200 осіб від 18 до 23 років. Для забезпечення репрезентативності у вибірку ввійшли досліджувані і із інших ВНЗ України. Верифікація і відтворюваність емпіричних даних забезпечувалась описом процедури та умов дослідження.

6. Апробація результатів дисертації.

Кількість та характер апробаційних праць автора дисертаційної роботи відображають основні результати дослідження, відповідають вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 №44 (зі змінами). Основний зміст дисертаційного дослідження висвітлено у 10 наукових публікаціях, із них 9 – одноосібні, 1 – у співавторстві: 4 статті – у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України; 6 статей (з

них 1 у співавторстві), у якій додатково висвітлено результати дисертації. Апробацію здійснено на міжнародних науково-практичних конференціях: «Психологія свідомості: теорія і практика наукових досліджень» (м. Київ, 2020, 2023), «Сучасні аспекти модернізації науки: стан, 28 проблеми, тенденції розвитку» (м. Салоніки, Греція, 2024; м. Анкара, Туреччина, 2024).

7. Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу.

Дисертаційна робота має логічну структуру, її зміст відображено у трьох змістовних розділах. Перший розділ роботи присвячено теоретико-методологічному аналізу критичності буденної свідомості студентів в епоху постправди. Автор розглядає епоху постправди як комунікаційний феномен, пов'язаний із фальшивими або неправдивими новинами, чутками, містифікаціями та політичною брехнею. Розроблено авторську структурно-змістовну модель критичності повсякденної свідомості особистості. У другому розділі представлено результати емпіричного психосемантичного дослідження критичності буденної свідомості студентів в епоху постправди. Описано методологічні основи та програму емпіричного дослідження. Проведено кореляційний аналіз критичних проявів повсякденної свідомості, семантики категорій постправди, а також критичності мислення. У третьому розділі дослідження подано теоретичне обґрунтування та практичні результати психокорекційної програми розвитку критичного мислення студентів у епоху постправди. Загальний обсяг основного тексту дисертації відповідає вимогам, встановленим освітньо-науковою програмою. Аналіз змісту та структури дисертації дозволяє стверджувати про її завершеність та відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу відповідно до Наказу МОН України від 12.01.2017 №40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

8. Дотримання академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях. Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації.

Запропоновані у дисертації ідеї і наукові положення є самостійними та належним чином обґрунтованими. Аналіз тексту дисертації та наукових публікацій, результатів перевірки на антиплагіат та їх експертної оцінки дозволяє констатувати дотримання здобувачем вимог академічної доброчесності в повному обсязі. Відсутній академічний плагіат, фабрикація і фальсифікація.

9. Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

Складність і неоднозначність проблематики дисертаційного дослідження потребує уточнення окремих дисертаційних положень.

1. У підрозділі 1.3 здобувач аналізує специфіку формування критичного мислення у студентів, виділяючи їх як окрему вікову групу юнацького віку (с.62), однак, у дисертації залишились поза увагою зарубіжні дослідження, присвячені психологічним особливостям сучасної молоді означеної вікової категорії, інформаційна картина світу якої формувались під глобальним впливом інтернет-технологій, і яка визначається як «I Generation», «Zoomers» та використовує саме Інтернет і соціальні медіа для отримання, поширення інформації та соціальної самопрезентації, чим значною мірою відрізняється від молоді, що свого часу належала до попередніх поколінь.
2. У дисертаційному дослідженні здобувач розглядає медіаграмотність як «сучасну навичку критичного мислення» (с.75, с. 193). Однак, відповідно до визначення, наданого у «Концепції впровадження медіаосвіти в Україні» (нова редакція), К., 2016, критичне мислення є одним з основних складників медіаграмотності, тому доречно було б більш детально проаналізувати співвідношення означених понять за змістом і обсягом. Означена Концепція відсутня у списку використаних джерел здобувача, хоча її положення змогли б якісно доповнити аналізовану проблему. Доречно було б також зазначити принципи медійної та інформаційної грамотності, що визначені ЮНЕСКО.
3. У підрозділі 1.2., визначаючи філософські засади епохи постправди, дисертант подає поняття «правди» і «істини» як синоніми (с.55, с.56, с.100,

с.101, с.156), в традиціях західноєвропейської філософії, однак, наведена позиція окремих постмодерністів в означеному контексті суперечить розвитку наукового знання і заслуговує на критику. В українському філософському лексиконі ці поняття розділяються, відповідно в епоху постправди стирається критеріальна межа між правдою і неправдою, коли на зміну правді приходять безліч правд, а не межа між істиною і хибною. Тому доцільно було б зробити розрізнення означених понять в контексті української наукової думки.

4. У змістовних модулях психокорекційної програми підвищення критичності буденної свідомості студентів в епоху постправди здобувач слушно зазначає на необхідності застосування принципу верифікації (с.172, с.174, с.276), однак, у тексті дисертації не надає пояснення його сутності, що було б важливим для з'ясування встановлення істинності не лише наукових фактів, але й достовірності інформації в медіапросторі.
5. У дисертаційному дослідженні дисертант звертає увагу на необхідності громадянської позиції у студентів (с.60), однак, в роботі відсутній аналіз взаємозв'язку критичного мислення та формування цифрового громадянства сучасної молоді, активно досліджуваного у світовій науковій думці, складові компоненти якого передбачають наявність критичного мислення.
6. Не є коректним вживання терміну «суб'єктивний релятивізм»(с.56, с.100), у філософській думці усталеними є поняття «релятивізм» та «суб'єктивізм».
7. У роботі наявні окремі граматичні помилки (с.22, с.58, с.93, с.136).

10. Загальний висновок про рівень набуття здобувачем теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей.

За своїм фаховим спрямуванням, науковою новизною, теоретичним і практичним значенням дисертація Я.О.Коркоса відповідає спеціальності 053 Психологія галузі знань Соціальні та поведінкові науки. Здобувачем опановано фахову методологію наукової діяльності, продемонстровано належний рівень набутих знань, умінь, навичок та компетентностей.

11. Загальна оцінка дисертації і наукових публікацій щодо їхнього наукового рівня з урахуванням дотримання академічної доброчесності та щодо відповідності вимогам.

Дисертація Коркоса Ярослава Олександровича «Психосемантика критичності буденної свідомості студентів в епоху постправди» є завершеною науковою працею, у якій автором отримано науково-обґрунтовані результати. Загалом, дисертація є цілісним науковим дослідженням, відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 №44 (зі змінами) та Наказу МОН України від 12.01.2017 №40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», а автор дисертації, Коркос Ярослав Олександрович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 053 Психологія.

Рецензент:

доктор філософських наук,
професор, професор кафедри філософії та релігієзнавства
Факультету суспільно-гуманітарних наук
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

 Ірина ЛОМАЧИНСЬКА

